

Tirro čačimos te les nasfalimaske aj socialno grižimos

Jekh lil savo sikavel le phurenge sar te roden
žutimos

Din rätt till vård och omsorg
En vägvisare för äldre
översättning till romani kalderas

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Artikelnummer 2017-10-15

Publicerad www.socialstyrelsen.se, oktober 2017
Foto: Marcus Lundstedt, Scandinav Bildbyrå

So shaj te ginaves ne kado lil

Kon shaj te lel žutimos?	4
Sosko fealo žutimos shaj te les?	7
Kaj te pushes?	14
Pacijentoke siguransa aj paticipatzia	17
Sode love kerel?	23
Te si ke ci aćarestut najardo	26
Vorbake lista	30
Uní krisa save si importanto	32
Telefonoske numeré & internetoski riga	34

Kon shaj te lel žutimos?

Tirro trebuimos šinavel

Sastimaske aj nasfalimaske grižimos aj o socijalo savo grižil le phurren keren partja anda o švedicko socijalno žutimos. Pe kadala si zakonurja save thon jekheke grižimoske trebuimos ando centro. E kris pa sastimaske aj nasfalimaske grižimos del дума ke sa le manush silen čačimos ke jekh egalo grižimos. Kodo manush savo sile maj but trebuimos si te nakel anglal aj te lel grižimos maj sigo. E kris pa socijalno žutimos deltut čačimos te alosares te les grižimos khere, vaj jekh soba ande jekh kher prinžando sar phurengo kher (ande kris bušiol pe specijalno kher) vaj aver žutimos savo shaj ke trebultut aj savo naštis te les les ne aver fealo.

Kon shaj te lel serviso aj grižimos?

Sa kodola manush save akhjaren pe ke trebun le serviso aj grižimos silen čačimos te roden žutimos pale sar sikavel pe ande kris pa socijalno žutimos. Te shaj te arakhes ke si tut vaj naj tut čačimos te les grižimos khere vaj aver fealo žutimos musaj te pushes le foroske socijalno žutimos. Zakono si kaj o foro te dikel aj te rodel sa le pushimatar save aven andre pa žutimos. Normalno si jekh bučarno pa socijalno žutimos savo lel sama pa tirro trebuimos/pushipe. Te si ke o bučarno araklea ke najtut čačimos te les žutimos pe kodo so tu pushlean, si tut čačimos te vatis ando kris kodo so vo ašilea (maj but pa sar rodes žutimos shaj te djines pa e rig 19).

Ne uni forurja (komuni) le phurré shaj te len počin te si ke jekh ņamo lel sama palo phurro. Butivar kado bušel pe počin po kodo grižimos kaj delpes khere.

Kana si te maladestut le bučarnesa pa socijalno žutimos aj te si ke si tuke pharro te des dumma švediska vaj te si ke tu des dumma e šib pol semnonurja shaj te manges tolmač te žutil tut.

Pa uni thana ando Švedo, si thana save bušionpes garutnengotan, le nationalno minoritesko šiba samiska, finlandeziska aj meänkieli silen jekh specjalo štato. Kado si pale e kris pol nationalno minoriteturja aj minoritesko šiba. Te si ke des дума samiska, finlandeziska vaj meänkieli aj traís ande jekh garutnengotan situt čačimos te divinis vi pa muj aj vi xramosardo le barutnentsa pe tirri šib. Ve te si ke ci san ne kadala garutnengotan, situt čačimos te divinis tirri šib te si ke le foroske khera silen barutnen save den дума tirri šib.

O čačimos te les žutimos

Ando 4-to kapitolo 1 § ande kris pa socijalno žutimos ġinavelpes kadea: "Kodo savo korkoro naštil te lel sama pala leste vaj naštil te lašarel pesko trebuimos ne aver fealo siles čačimos te lel žutimos katar o socialo komiteto anda lesko žuvindo (žuvindoke poćin) aj anda aver so trebul traivosko."

Slobodija jekh anglutno zakono (anglutni regula)

Ol neamurí vaj le barutne shaj te vestil ke trebultut žutimos. Atunči o foro musaj te kerel kodo so bušiolpes anglutno rodimos. Kodo insemnol ke o foro lel kontakto tusa aj pushel tut te si ke trebultut žutimos. Kanagodi situt čačimos te odibis (te refuzis) o žutimos.

E imformatzia pa tute inkerelpes ando čixo solax te feriltut

E imformatzia pa tirri situatzia ferilpes katar le zakonurja te inkeres ol imformatzii ando čixo solax aj sekreto. Kodo so o bucaro xramosarel ne peske hirtij kana rodel tirro čačimos te les žutimos aj kana deltut o žutimos pala sar ašilea andol ram, sa si protejime. Ne kado akhjaras ke konik šoha naj slobodo te ġinavel kadala rama vaj te muken pen ke aver manush bi tirro akordo. Aba tuke si slobodo te te ġinaves kadala rama kana kames aj vi te les kopia pra lende.

But save dentut o ažutimo aba sa kodola zakonurja (regulí)

Numa o foro shaj te rodel tirro čačimos te les žutimos aj te del o ram pa sar ašilea. Praktiko o ažutimo avel katar but aver. Jekheske firmí, kooperativurja aj fundatzurja shaj te den grižimos pala sar mangel o foro. O Konsilio aj o foro silen obligacija te den sastimaske aj nasfalimaske grižimos. Vi kado shaj te delpes katar aver grižimaske privatzi, sar si jekheske firmí, kooperativurja aj fundatzurja. Ci kontil kon del o žutimos aj o grižimos, sa respektin sa kodola zakonurja maskar vi le zakonurja pa o sekreto, čixo solax aj te len agor.

Eksplikacija pol vorbi

Socijalno žutimos – kodo žutimos savo delpes pala e kris pa socijalno žutimos, sar si grižimos khere, jekh soba po phurengo kher, te aves ne jekh djesesko centra.

O socialo – jekh anav anda sa o žutimos kaj delpes katar o foro aj savo musaj lenge de denlen, sar si phurengo grižimos, žutimos le narko-manurja, žutimos aj serviso le bangenge aj žutimos individualno aj familjake. Kado aktiviteto inkerelpes pale kris pa socialno žutimos (SoL) aj le forurja silen o maj baro responsabiliteto te delpes o žutimos.

Sastimaske aj nasfalimaske grižimos – E kris pa sastimaske aj nasfalimaske grižimos (HSL) sikavel savo responsabiliteto silen le forurja aj o Konsilio. Le Forurja aj o Konsilio silen o responsabiliteto te len sama kaj o sastimaske aj nasfalimaske grižimos te delpes pale kodo pravo te avel jekh lašo grižimos. Musaj lenge te den sastarimos pe maj dur, žutimos bangenge aj bangenge ažutorile phurenge aj le bangenge te na aven nasfale. E kris pal pacijenturja, savi leapes ando bers 2015, del zor kol pacijenturja te len informatzia aj te alosaren o anglutno grižimos pocindo katar o foro.

Sosko fealo žutimos shaj te les?

Savo fealo žutimos shaj te les ginavelpes pala sovo fealo trebuimos si tut. Situt čačimos te rodes sovo fealo žutimos so tu kames, vi te si ke kodo naj nakado ando forosko programo kaj tu trais. Te kames te vatistut, maj dur si o tribunalo savo phenel savo fealo žutimos situt čačimos te les (djin maj but pa e rig 19). Kodo fealo žutimos situt čačimos te les trebul te zoralear tirro posibiliteto te trais ne tirro kher vaj ne aver fealo te shaj te aveltut jekh živindo pala sar tu kames. E kris sikavel ke o forosko žutimos musaj te "zidolpes aj te anzolpes kethanes le jekh djenosa". Situt čačimos te phenes tirre opiña aj gindo pa sar tu kames te avel aj musaj lenge te šunel tut. Kheresko grižimos vušorisarel tirro traio sekondes. Te si ke trebultut žutimos te les sama palo kher vaj te grižis tut shaj te rodes te den tut kheresko grižimos. Kheresko grižimos shaj te les vi tute khere aj vi te si ke san po phurengo kher. Ne kado kheresko grižimos kheren vužimos, činimata aj avers o trebul ando kher. Le bučarne katar o kheresko grižimos vi shaj te phiren tusa avri vaj te žean tusa kol aktiviteturja. Von shaj te žutintut te les sama pala tute, sar si te grižis tut kana žas tuke avri vaj kana xas. Kheresko grižimos aven tute vi anglaj rat aj račako te dikhen tut aj te žutin tut permanento.

Maj siguro kana situt sigurnostoko larmo

Kado sigurnostoko larmo deltut posibiliteto te les kontakto le bučarnentza sakon dės aj kado del tut maj but singurantza vi tuke aj vi la familjake. O sigurnostoko larmo tolpes opre andre ne tirro kher aj si phanglo ko telefono. Te si ke situt instalime jekh kisavo larmo atunci musaj te phenes le gadjenge te si ke pharuves tirro operatoro po telefono vaj les aver telefonaki bredbando linja.

Te mutistut pol phurenge kher (specialno stano)

Te si ke trebultut maj but aj maj pharro grižimos aj žutimos shaj te rodes te mutistut pol phurenge kher, kado maj bušiolpes specialno stano, sar si xramosardo ande kris pa socilano žutimos.

Vi po phurengo kher shaj te les khereske grižimos pa kodo so trebultut žutimos pa jekh dės aj butivar si vi jekh bolničarčka vaj aver bučarne katar o nasfalimaske grižimos save si kothe sagodi. But phurenge khera silen jekh bolničarčka savi si responsabilo aj jekh kontakto jekh doktorososa po phurenge kher, aba naj musaj te les kodo doktoro, shaj te inkeres tirro doktoro.

Vi te si ke trais po phurengo kher si kado kher sar tirro privato kher aj le bučarne musaj te respektin tirro privato traio. Kathe si tu savo phenel kon shaj te avel tute sar gosto.

Jekh phurengo kher vaj specialno stano shaj vi te bušiolpes stano le grpengurja, nasfalimaske kher vaj grižimaske aj žutimaske kher. But forurja akharen le phurenge kherra pe sa kadala anava. So si lengo anav naj importante, von musaj te dentut kodo grižimos aj serviso so trebul te delpes po jekh specialno stano te avel pale tirro trebuimos aj te avel siguro, te aves kethanes avrentza aj te shaj te phenes tu so kames.

So si le difertno khera

Specialno stano le phurenge (phurengo kher) = delpes žutimos pale e kris pa socialno žutimos

Sigurantso kher = kher pa o pîtardo pijaco savo sile ciřa bućarne

Senioro kher, 55+ kher = kherra pa o pîtardo pijaco savo si specialime pol phurre.

Garantzia andol rom aj romni (familja) te bešen ne jekh than

Le maj phurre familji, rom aj romni save traisarde ne jekh than but bérs ci trebun te bešen separime ne kado ke jekh andra lende si maj nasfalo aj trebules maj but grižimos aj žutimos . Kado kherelpes te shaj te garantilpes jekh traío lašo aj siguro la familjake, rom aj romni, te traín maj dur kethanes. Kodoleske saveske sas leke dino čačimos te mutilpes po phurengo kher siles čačimos te lel pesa po phurenge kher peska romnja/rom vaj pesko sambo. Kado bušiolpes parbogarantzia. Te shaj te keres kado musaj te sikaves ke trisardean de maj but vramja ne jekh than sar familja vaj, te si ke jekh partenero si aba po phurengo kher, musaj te sikaves ke maj anglal trisardean ne jekh than lungo vramja.

Numa kodo savo sile trebuimos pa jekh phurengo hker trebul te xramol pesko anav pa e lil kana rodel te lel kado žutimos, vi te si ke vo vaj voj kamel te lel pesa pesko/i partenero/a.

Vi kodola phure familja, rom aj romni, save le duj silen trbuimos aj line čačimos te bešen po phurenge kher silen čačimos te bešen kethanes. Te si ke e familja, o rom aj e romni, kamen te maj bešen kethanes.

Situt čačimos te rodes žutimos

Foroske bućarne pa socijalno žutimos shaj te den tut informatzia pa savo fealo žutimos si ando kodo foro kaj tu trais. Kanagodi shaj te rodes kodo žutimos so tut trebultut. Ando 4to kapitolo 1 § ande kris pa socialno žutimos (SoL) sikavelpes ke situt čačimos te rodes žutimos vi te si ke kodo so trebul tut naj nakado ando forosko programo kaj tu trais.

Potpora le grupurenge save silen specialno trebuimos

E potpora savi delpes le phurenge shaj te avel sínado ando grupurja save silen specialno trebuimos. Kado ke si khera andol grupurja kherelpes sostar butivar shaj ke o sigurantso aj te aves kethanes avrentza aj te des дума avrentza ašel ando centro.

Le djesesko centrurja andol manush save silen o nasfalimos pa e dementza kheren maj but aktiviteturja ne save le manush hačaren hazna te shaj te djean maj dur ne lengo traío. Shaj te avel musika aj gilja, te kheres buti ande bar vaj te des дума varikasa. Vi kathe te des дума avrentza save silen sakodi situatzia si variso baro. Aver djesesko centrurja thon maj but aksento te kheres maj but fizisko treningo aj sastiarimos pe maj dur aj si maj but andol manush save saslen punro pagho vaj saslen stroko.

Phurengi grižimos katar le bučarne save den дума minoritenge šiba

Le Švedoke nationalno minoriteturja si le židovurja, le rom, le samurja, le Švedoke finladezurja aj le tornedalurja. Le šiba jiddisch, romani šib, samiska, finska aj meänkieli si le nationalno minoritenge šiba. Sar nationalno minoriteto situt spcialno čačimatar pa e šib. Kadala čačimatar sikavenpes ande kris (2009:724) pol nationalno minoriteturja aj minoritenge šiba. Kadja kris si sostar kamel te feril e minoritenge šiba aj le minoriteturja te shaj te inkeren aj te barion peski kultura. Le forurja aj vi aver institutzi ando Švedo si lenge musaj te den informatzia pa kadja kris aj save čačimatar silen.

Pa uni thana ando Švedo, si thana save bušionpes garutnengotan samiska, finlandeziska aj meänkieli silen jekh specialo štato. Te si ke des дума samiska, finlandeziska vaj meänkieli aj traís ande jekh garutnengotan situt čačimos te divinis vi pa muj aj vi xamosardo le barutnentsa pe tirri šib. Ve te si ke ci san ne kadala garutnengotan, situt čačimos te divinis tirri šib te si ke le foroske khera silen barutnen save den дума tirri šib.

E kris phenel ke te si ke tu manges trebulpes te kerelpes te dentut jekh partja vaj sa o grižimos bučarnentza save den дума samiska, meänkieli vaj finlandeziska. Vi te si ke ci traís ande jekh garutnengotan situt čačimos te les phurenge grižimos katar bučarne save den дума tirri šib. Save forurja si garutnengotan arakes informatzia po internotoski rig minoritet.se savi si inkerdi katar samurenge kris.

Ker kontakto tirre foroske te djeanes savo si o pravilo te shaj te les phurenge grižimos ne tirri šib.

Situt jekh aver šib kheral katar e švediska vaj jekh maškar le minoritenge šiba? Anda uní forurja shaj ke arakhelpes phurenge grižimos save silen bučarne save den дума tirri šib kheral. De дума le bučarnesa pa o socialno žutimos!

Tolmačija pe aver šiba

Kana o socialo si te deltut informatzia formimé pala tirro trebuimos musaj le bućarne te len sama maškar aver geli vi te dikhen savi kultura aj savi šib situt. Ne kado insemnol ke le bućarne musaj, te si ke trebul, te len jekh tolmači kana dentut informatzia.

Vi te si ke konik ci pusheltut, vi tu korkoro shaj te pushes te dentut jekh tolmači te si ke trebultut. Vi te si ke situt jekh neamo savo shaj te tolmačil andra tute, maj mishto si te les jekh oficialno tolmači savo si ackhardo aj pothindo katar o foro.

E diferentza maškar le kulturuja aj e diferentza maškar save normurja silen le manushen save aven katar difertno tema keren butivar ke si maj mishto te tolmačilpes katar jekh manush kaj najle kanci te niril pe kado.

Situt čačimos te sikaventuke paćiv

Karing o 1 januvari 2011 si jekh nationalo regulacija ando socialno žutimos kaj delpes le phurenge. Ne kadja regulacija kamelpes te sikavelpes save etisko pravilurja aj normurja musaj te kheren o grundo ne kodja buti pa phurengo žutimos. Tuke musaj te delpestuke paćiv kana delpestuke sprijino aj žutimos aj tu musaj te shaj te ačarestut mishto. Sode si posibilo tut situt čačimos te alosares kana aj sar kames te delpestuke sprijino, žutimos aj ser-viso.

Sa maj but forurja linepe te kheren buti pale lokalne paćivake garancija. Kadja garancija sikavel ne diferetno fealurja ne diferetno forurja numa anda sa kamelpes sama buti: Paćivake garancija trebul klaro te sikaveltuke sar o phurenge grižimos lel sama aj pretzuil tirro privato traío, tirro truposke integriteto, tirro čačimos te alosares aj te aves partja avrentza aj vi aver geli.

Tirre foroske lokalne paćivake garancija trebun te dikhenpes sar surantza vaj šinajimos tuke. Jekh paćivake garancija musaj te avel jekh šinajimos tuke pe avel geli opral tirre čačimatar save sikavenpen ande kriss vaj save sastuke dine aba. Te si ke o phurenge grižimos ci respektil so sastuke šinajimo tuke shaj te vatistut. Ker kontakto tirre foroske te arakhes save paćivake garancija silen. Les sama ke najlengen musaj le forurja te avenlen jekh paćivake garancija, aba but forurja lasharen kisavi garancija.

O foro siles obligacija te den sprijino ke le neamurí.

O foro siles obligacija te den sprijino ke le neamurí. O khereske grižimos butivar delpes te vušoril e buti le neamoske savo lel sama palo phure khere. Te si ke les sama palo jekh neamo shaj vi te les tuke žutimos. Situt čačimos te delpestuke jekh decizia te ašileapes ke dentut vaj na žutimos. Situ vi čačimos te vatis kodo so o foro resilisardea.

Butivar si serviso te delpes rekazo vi khere aj vi andol djeseske centrurja le manushenge save silen nasfalimo pa dementza. Avar sprijino delpes maj direkto le neamorenge, sar si grupurja kaj shaj te des дума, edukacija aj sprijinoske kontakto jekh bućarnesa.

Neamorengé aj nasfalengi fundacija den butivar edukacija maškar but aver geli vi pa kodo nasfalimos savo sile le munushesa so tu les sama pala leste. E edukacija deltut posibiliteto te arakhestut avrentza save len sama pale lenge neamurí.

Bangenge ažutori aj khereske adaptacija

Te si ke situt jekh bangimos ando trupo shaj ke trebulastut jekh bangenge ažutorisavo te vušoril tirro djesesko traío aj te kereltut te ačarestut maj siguro. Bangenge ažutori aj aver sprijino shaj ke trebulas ne tirro tratamiento vaj ando sastiarimos pa maj dur. Exemplo po savo fealo bangenge ažutori savo delpes pala so dean дума jekekhi butiake terapeuta si skamin řoatentza, phirimako suporto aj štrimfe save inkeren le punře. But andol bangenge ažutori delpe biloventza aba si vi anda save trebul te počines. Uní bangenge ažutori shaj te lel les užile aj aver te lel les pe kirija. Butivar si o doktoro, o butiake terapeuta, e bolničarka po distrikto vaj o logopedo savo xramol tuke avri bangenge ažutori.

E khereske adaptacija shaj te vušoriltuke o traío ne tirro kher aj te kerel maj siguro te shaj te traís kothe. So kerelpes normalno si te ke lenpes télé le pragurja te shaj te nakes maj vušoro le skaminesa řoatentza aj le phirimako suporto. E khereske adaptacija shaj vi te avel jekh buti mai bari, sar si te instalin jekh kabina savi vazdeltut (hiso) vaj te zidin jekh nevi toaleta vaj bajña. Les kontakto le forosa te dentut maj but informatzia.

Personalo ažutorka

Shaj te les personalo ažutorka te si ke tirro trebujmos nakavel talal e kriss pa žutimos aj serviso kaj delpes kel uní bange (LSS). Nol maj but situatzii delpes e decizia te počinelpes jekh personalo ažutorka katar Suranzaske Kher (e försäkringskassan) pale e kris ando kodo po socialno suransa. Te sas ke sastut jekh personalo ažutorka ži pon sastut 65 bérs shaj te inkeresles sa tirro traío te si ke trebultut, aba naj slobodo te les maj but éasuri pa asistentza pale so situt 65 bérs. Naj tuke slobodo te manges personalo ažutorka pale so pherdjulean 65 bérs.

Motora kaj ingeren le bagen aj na busso

E motora kaj ingeren le bagen si jekh serviso anda kodo savo pa koodo ke siles jekh bangimos ando trupo naštil te lel o busso vaj aver kolektivo transporto. Kodo savo siles jekh skamin řoatentza shaj te lel jekh specialo lašardo minibusso. Le firmurja save keren transporto traden motora kaj ingeren le bagen kana porenčil o foro. Si počinde le droma aj si limitime sode droma situt. O Riksfärdjänst (e maj bari pol motorurja save ingeren le bagen) shaj te deltut sloboenija te keres droma maj lungji ando Švedo. Maj but informatzia shaj te les katar tirro foro, e regiunija vaj tirro landstingo.

O reprezentanto aj o administratorí

Te si ke san nasfalo vaj pe aver razlogo na maj situt zor te les sama pe tirri privato ekonomia vaj te les tirre čačimatar ando grižimos aj žutimos, shaj te dentut jekh reprezentanto. O reprezentanto (so shaj te avel vi jekh žuvli) siles responsabiliteto te avel počindo kodo so tu san kamado aj te deltut sprijino kana lelpes decizia pe savo žutimos te deltut aj vi ne aver kisave situatzi.

Vi ke sas tuke dino jekh reprezentanto sa situt sa kodo čačimos te alosares korokoro so gindis ke si maj mishto.

Te si ke san nasfalo vaj pe aver razlogo na maj situt zor te les sama pala tute vaj pale tirre propriteturja shaj te les žutimos katar jekh administratorí. Jekh administratorí siles maj but putařa sar jekh reprezentanto. Jekh administratorí vo alosarel so si maj mishto te kerelpes aj representiltut ne sa so deasles pes ande buti.

Le reprezentanturja aj le administraturja sakongodi trebun te den te keren ne kado fealo ke keren so si maj mishto kukoleke kaj von keren buti. Situt jekh reprezentanto vaj jekh administratorí musaj lenge te pushion tut so tu gindis pol maj importante pushimatar. Te si ke nashtil o reprezentanto vaj o administratorí te den дума tusa atunci musaj lenge te den дума tirre romesa/romni vaj tirre partenorosa.

Te si ke situt pushimatar po reprezentanto aj administratorí shaj te les kontakto le maj baresa tutoro ando tirro foro. Si o tribunali savo del e decizia te si ke jekh manush shaj te lelpeske reprezentanto vaj administratorí. O maj baro tutoro kontrolil ke o reprezentanto aj o administratori keren peski buti aj respektin penge obligatzii.

Servisurja save ci mangel te rodelpes o trebuimos

Pale e kris pale sar si lengi putařa shaj jekh foro te del uní servisurja le manushenge save si vaj nakade 67 bérs (vaj aver vístra sar ašileapes katar o foro) bi te trebun ci jekh fealo rodimos. Personalo grižimos nashtilpes te delpes pale kadja kris.

O foro lele decizie save servisurja te delpes aj sar dur shaj te delpes kadala. O foro lel decizie vi pe save tacsurja trebun počinde. Pe kadala servisurja o foro najles obligacija te dokumentil ne kodja ke kadala naj socialno žutimake. Ci nashtilpes te vatis le decizí save linepe pe kadala servisurja.

Jekh exemplo pa jekh kisavo serviso si kodo so bušiolpes fixartjånsto. Kado si jekh serviso savo žutil le phuren te keren praktiko buti, sar si te pharuves e lampa vaj te thos opre le filongurja. Kado serviso shaj te avel bilovenge vaj maj lezni.

Servisurja pasha kher pe save shaj te počines maj cira tacsurja

Korkoro shaj te alosares te les servisurja pasha kher aj pe save te počines maj cira tacsurja. Tu savo san maj phuro vaj san jekh adulto chavoro ke jekh maj

phuro manush shaj te óines servisurja pasha kher direkto katar jekh firma.
Maj palal e firma mangel te počines maj cîra tacsurja pa kodo kosto.
Exemplo pe kisave servisurja si vužimos, te xalaves le felestrí, te thoves aj te
les o iv. Shaj vi te avel žutimos pa o higieno personalo aj te thos pre tute vaj
te des tele tirre gada.

Kadala servisurja pasha o kher ci inkeren ne sama grupa pa o socialo. O
skateverketo siles maj but informatzia pe kado.

Kaj te pushes?

O foro probil tirri pushipe pa o kereske grižimos, than pa phurenge kher aj aver fealo phurenge žutimos pe save shaj te rodes ke tirro foro. Push te des дума jekhes bućarno pa socialno žutimos! Tirro doktoro vaj e bolničafka po distrikto shaj te žutintut te les kontakto le forosa.

Te si ke kames te žas po semestero ne aver foro si tirro foro kheral savo siles responsabiliteto te delnut kodo grižimos aj žutimos so trebultut. O foro kaj san po semestero vaj sar maj phenelpes phirimasko foro trebun te žutin tirro foro kheral te roden savo fealo žutimos trebultut aj te delnut kodo žutimos.

Te si ke kames te mutistut ne aver foro musaj te les kontakto le forosa. Tirro pushimos trebun te rodelpes sa ne kodo fealo ne savo rodelpes le manushenge aba save bešen ne kodo foro permanento. Te si ke san but angle phuro, ke situt jekh bangimos ando trupo vaj situt jekh pharro nasfalimos aj situt nevoja te les but žutimos pa jekh vramja shaj mukes tirro pushimos ne kodo foro kaj kames te mutistut.

O bućarno pa socialo žutimos rodel te dikhel save si tirro trebuimos

O bućarno pa socialo žutimos kerel buti pale kodo so phenel leske o foro aj lel jekh decizia pa sar te delnut žutimos. Bućarne pa socialo žutimos si ne sa le forurja numa univar silen aver anava sar žutimaske evaluatori, khereske grižimaske asistento vaj ne aver fealo.

Tirro pushimos te les žutimos ci trebun pe avel xramosardo pal il. Resel te phenes le bućarnako pa socialo žutimos savo fealo žutimos trebultut. Musaj te programis jekh vramja kana te arakeštut lesa. Shaj te les tusa tirri romni, tirro rom vaj aver neamo te kames. Si mishto te avel varikon tusa kana si te delpestuke but informatzia. Te si ke ci aćeares mishto e švediska shaj te les jekh tolmaći.

Kana arakadestut le bućarnesa pa socialo žutimos kado lel te rodel te arakhel sostar pushes pala žutimos, so fealo buti tu shaj te keres aj pas o trebultut žutimos. O bućarno pa socialo žutimos musaj te delnut informatzia pa savo fealo žutimos si posibilo te les katar o foro.

Univar si maj but posibiliteturja te les žutimos. Te das exemplo te les khereske grižimos kombinime te žas pa jekh djeseske centra shaj te avel jekh alternativo te trebultuke jekh than pa phurengo kher. O bućarno pa socialo žutimos musaj so but so daštipes musaj te lel sama pa so tu kames.

San libero te alosares ando khereske grižimos

Uní forurja den liberteto te alosares ando phurenge grižimos. Koso insemnol ke tu korkoro shaj te alosares kon te delnut praktiko kodola servisurja save

ašile ande decizia andra tute. O bučarno pa socialo žutimos deltut informatzia save si kodola save maškar save shaj te alosares. Te si ke ci kames vaj naštis te alosares atunci o bučarno pa socialo žutimos lel andra tute kodole firmurja save o foro lel len anda kodola manush save ci kamen te alosaren von korkoro.

Le phurengo ghido

Pa kado phurengo ghido shaj te komparis maj but phurenge khera aj kereske grižimos pa sa o Švedo. Vi katar o foro, vi privata aj vi idealo butcja arakhes kothe. Ža andre pa e rig www.socialstyrelsen.se/aldreguiden

Siguransa pa jekh vorta evaluatzia

Situt čačimos te thos jekh pravo te aves respektive aj te aveltut jekh siguransa pa jekh vortime proseso. O bučarno pa socialo žutimos trebul te lel sama pa so kerel, te avel objektivime, pačivalo aj te deltuke respekto kana si tusa. So vo xramosarel ando proceso kana rodelpes te les žutimos situt čačimos te manges te vortosarel so tu gindis ke naj mishto maj anglal te lel pes jekh decizia. E decizia sagodi trebul de dokumentilpes. Jekh decizia shaj te avel pa jekh kotor vramja vaj pa sa tirro traío.

Te si ke sanas refuzime vi kodo trebul te avel xramosardo aj trebul te sika-vel exakto sostar. O bučarno pa socialo žutimos trebul te deltut informatzia sar shaj te vatis e decizie ando tribunalí. Džin maj but pa e rig 40.

O foro lel decizia pa tirro žutimos

Le kontakto le foroske bučarno pa socialo žutimos kana trebultut kereske grižimos vaj aver fealo žutimos katar o foro.

Kana mukes andre jekh pushimos situt čačimos te dentut jekh xramosardo atveto.

Kana tirro pushimos si refuzime sagodi trebul te avel xramosardo.

Ci san najisarime pe kodo atveto so lean shaj te vatistut ando tribunalí.

Shaj te pushes pa žutimos butivar

Te si ke tu gindis ke o foro ci deastut destul žutimos tu shaj te trades pushimos butivar vaj te pushes pe aver fealo žutimos. Ci si granitza pe sodivar shaj te pushes te les žutimos. E angluni norma si ke jekh atveto pa žutimos si pa sa o traío vaj ži pon o foro deas decizia. Univar shaj o foro te maj dikhek jekh data pe sa kodo pushimos te si ke tirro trebuimos pharudeapes but.

Idealo aktivitetu si vi komplemento aj vi jekh alternativo

Pasal e foroske socialo si ande but forurja vi idealo aktiviteturja. Khangerja, O lolo trushul, neamorengi aj pensionorengi asocijatzia silen edukatzia, phiren tusa, ajukeren tusa, ingerentun avri aj aver socialo aktiviteturja. Le idealo organizatzii univar keren buti kethanes le forosa aj shaj ke von te avel jekh komplemento ka o socialo. Kadala daštin te aven jekh solutzia anda kodola manush save ci kamen vaj nashtin te len žutimos katar o foro.

Pacijentoke siguransa aj paticipatzia

Ando angluno nasfalimaske grižimos situt čačimos te žas ke savo grižimaske aktori kaj kames. Sastimaske aj nasfalimaske grižimos silen responsabiliteto te dentut informatzia pala tirri nevoja aj pala tute individualo. Maškar but aver musaj lenge te pheneltuke sar si tirro sastimo, save methodurja si te rodestut akana aj savo grižimos si andra tute aj savo fealo tratamiento. O grižimos aj o tratamiento sar maj dur so si posibilo "kerelpes ne jekh than le pacijentosa pale le dujenge sfato". Situt čačimos te šines o tratamiento vaj te refuzis te lel les.

Tolmači pe aver šiba

Kana o sastimaske aj nasfalimaske grižimaske bučarne si te dentut informatzia pala tirro individualo trabuimos trebul le bučarne te len sama katar savi kultura aves aj savi šib situt kheral. Kodo insemnol ke le bučarne, te si ke trebulpes, musaj te len pesa jekh tolmači kana dentut informatzia.

Vi te si ke konik ci pusheltut, vi tu korkoro shaj te pushes te dentut jekh tolmači te si ke trebultut. Les kontakto le forosa savo sile responsabiliteto le tolmačentza. Vi te si ke situt jekh neamo savo shaj te tolmačil andra tute, maj mishto si te les jekh oficialno tolmači savo si ackhardo aj pothindo katar o lanstingo vaj katar o foro.

E diferentza maškar le kulturuja aj e diferentza maškar save normurja silen le manushen save aven katar difertno tema keren butivar ke si maj mishto te tolmačilpes katar jekh manush kaj najle kanci te niril pe kado.

Tolmači pe semnorenge šib aj djesesko tolmačijo

Anda kodola manusha save ci ašunen de kana sas glati (kashuko de kana sas glata), kashuke aj koře, kashuke adulturja aj kodola save ci ašunen mishto o lanstingo sile obligacija te den kodolen save traín ando lanstingo aj kodolen save ašen maj but ando lanstingo, tolmači sar serviso so bušiolpes djesesko tolmačijo. Anda kado ginavelpes vi nasfalimaske grižimos savo rodeltut khere.

SECOND OPINION (jekh dujto opiña)

Univar situt čačimos ke jekh Second opinion, kamas te phenas ke shaj te les jekh dujto opiña katar jekh specialisto, opral kodja opiña savi deastut tirro doktoro. Kado shaj te kerelpes te si ke trebus te les jekh pozitzie pe phare medikamenturja te si ke situt jekh nasfalimos savo shaj te lel tirro traío vaj si but pharo te si ke o tratamiento le medikamenturja shaj te thon tut te les bare riskurja te si ke tirro alosarimos si but importante ando savo kvaliteto situt ando traío maj dur te si ke ci si klaro savo tratamiento si maj lasho exakto ne tirri situatzia. Le sama: O čačimos ke jekh Second opinion ci si ando grižimos le dandenge.

O grižimos kaj delpes aj o tratamiento trebul dokumentime ande jekh jurnalo

Xramosarelpes jekh pacijentoke jurnalo maj anglal sar sa te shaj te delpes jekh lasho aj siguro grižimos. O jurnalo trebul te inkerel informatzia pe savi informatzia phendeapestuke aj save decizii linepes pa tirro grižimos aj savo tratamiento. Te si ke ci ačearas variso ando jurnalo, push varikon te del tut explikacija. Te si ke gindis ke variso ando jurnalo naj mishto vaj si xoxado variso, shaj te sikaveslenge kodo. Vi kado trebul xramosardo ando jurnalo. Shaj te des дума le doktoresaja vaj la bolničarčka save si responsabilo te xramol ando jurnalo.

TE INKERELPES JURNALO NE JEKH THAN

O jurnalo inkerelpes ne jekh than te shaj te del posibiliteo kaj o sasti-
maske aj nasfalimaske grižimos te avenlen jekh kidino patreto pe save
grižimaske trebuimos situt aj te shaj te deltut o maj lasho grižimos so
shaj te delpes. Te shaj tirro grižimos te avel so maj seguro ne kodja
shaj ke maj but manush save len partja ne kodo grižimos trebun te shaj
te džinen ando jurnalo. Te shaj te delpestuke grižimos shaj ke trebun te
lelpes kontakto avrentza ando nasfalimaske grižimos aj ne kado ke in-
kerelpes o jurnalo ne jekh than delpes posibiliteo e informatzia te
bišavelpes katar jekh than ke aver. Ne kado so kerelpes vi ci maj trebun
te phenes butivar sakon data so si tirri grižimaske povesto kana ara-
kestut ke aver grižimaske than. Informatzia pa tirro sastimos vaj perso-
nalo informatzia ci delpes ke aver nasfalimaske grižimaske thana bi te
pushentut. Te si ke kames aj mukes kado atunci si numa kodola
bučarne save len sama pala tute shaj te dikhen e informatzia ando
jurnalo.

Sakodo grižimaske kontakto

Te shaj te ačarestut mishto aj siguro aj tirro sastimaske aj nasfalimaske
grižimos te avel kontinuime aj te avel so maj intrego so daštilpes. Ne kodja
situt čačimos te dentut kodo so bušiol ” Sakodo grižimaske kontakto” savo
ažutil tut pe maj but riga. Sakodo grižimaske kontakto shaj te das exemplo te
planuil difertne aktiviteturja aj te avel o manush savo inkerel o kontakto pa sa
le riga ando sastimaske aj nasfalimaske grižimos. Sakodo grižimaske kon-
takto žutil tut vi te les kontakto avrentza pe aver institutzii sar si o socialo vaj
e Försäkringskassan. Sakodo grižimaske kontakto shaj te avel varikon katar o
sastimaske aj nasfalimaske grižimos, shaj te avel jekh doktoro, jekh bol-
ničafka vaj o psihologo, vaj aver manush saves siles maj administrativo rolo.
Sakodo grižimaske kontakto delpes atunci kana kodo savo si responsabilo te
deltut grižimos dikhel ke trebuntut jekh, vaj kana tu korkoro manges kodo.

Sakodo grižimaske kontakto siles jekh centralo rolo kana jekh pacijento si-
les jekh stareja katar lesko nasfalimos vaj katar o maladimos savi thol ande
premeždja lesko trafo. Sakodo grižimaske kontakto inkerel le kontakturja te
shaj te dentut tratamiento te inkerentut ande viatza.

Sastimaske aj nasfalimaske grižimos khere

Shaj te les žutimos khere pa uní nasfalimaske grižimaske aktiviteturja univar
vaj pe maj but vramja, kado bušiol nasfalimaske grižimos khere. Responsa-
bilo ando nasfalimaske grižimos khere si o lanstingo aj o foro. Le bučarne
katar o grižimaske centralo vaj tirro bučarno pa socialno žutimos shaj te
dentut informatzia sar si ande tirro foro. Tirro doktoro vaj e bolničafka pa o
distrikto katar o grižimaske centralo shaj te dentut informatzia pa save posi-
biliteto si te lasharen jekh nasfalimaske grižimos khere pale tirro trebuimos.

Sa maj but forurja silen responsabiliteto pa nasfalimaske grižimos khere i jekh normalno kher.

Anda o nasfalimaske grižimos khere andre pe specialo khera sagodi si o foro savo si responsabilo.

Kontrolo pa o sastimos ando muj aj kado grižimos so si musaj pal dand

Te si ke de maj but vramja situt trebuimos te les but nasfalimaske grižimos aj žutimos situt ćacimos te kerltuke jekh kontrolo te dikhen o sastimos ando muj. O lanstigo del gratuime jekh kontrolo ko dentisto aj dandenge hygienisto. Ando specialo žutimos le grižimos le dandenge andol phure manush save trebunlen but nasfalimaske grižimos aj žutimos len gratuime vi kodo dandenge grižimos so musaj trebul.

Le tacsurja si sa kodola save si počines kana žas pe jekh normalo sar gosto po sastimaske aj nasfalimaske grižimos. San protejimé pa le maj bare kosturja. Situt ćacimos te les kodo dandenge grižimos so musaj trebul vi te si ke ci kerdean jekh kontrolo pa o sastimos ando muj.

Ćacimos te shaj te rodenpen draba

Si tista importante kaj tirre draba te kerentuke mishto kana les len pa jekh data aj te simtzostu mishto lendar. Ne kodo ke rodenpen le draba shaj maj mishto te dikhen te si sar si tirro sastimos aj save efekturja silen le draban save les len. Shaj vi te kontrolis save riskuri si pal draba aj save aver efekturja dentut. Jekh rodimos pa tirre draba musaj te kerelpes maj ćira jekh data pa jekh bėrs te si ke san 75 bėrsenge vaj maj phuro (vi ke traís tute khere vaj pol phurenge kher) te si ke les maj panji vaj maj but fealo draba vaj des tu gindo vaj djeanes ke situt jekh problemo katar le draba save les len.

Te si ke sanas malado kana dinetut grižimos

Te si ke sanas malado kana dinetut grižimos kodola save dinetut grižimos so maj sigo trebun te dentut informatzia

- ke tu sanas malado ne jekh aktiviteteto savo shaj te afektiltut dzjungales
- igen so shaj te keren kodola save den grižimos te nam intamplolpes kisave
- shaj te vatistut pe kado ke Inspektzia po grižimos aj žutimos (IVO)
- te dentut potin katar e suransa le pacientorenge
- ke si komisji le pacienturja save si lengi buti te den sprijino aj te cutin le pacienturen.

Kodo savo del o grižimos trebul te aveles sar regula te deltut informatzia ke von mukline jekh vatimos ko IVO pala so kerdeapes sastuke nasul vaj ke so sas te kerelpes sas te kereltuke nasul (lex Maria). Vi tuke trebulpes te dentut posibiliteto the phenes tirro gindo pa so sas.

IVO rodel te dikhel te sas ke o satimaske aj nasfalimoske grižimos rodine dosta so kerdeapes aj te si ke kerde so trebulpes kaj te na maj in-tamplopes maj kado.

Te si ke tu nastis te ačares e informatzia atunci te delpes ke tirre manush save si pasha tute.

TE KAMES TE VATISTUT PO SASTIMASKE AJ NASFALIMASKE GRIŽIMOS

E kris pa pacijentorenge segurantza savi deapes avri 1 januvari kamel o nasfalimoske grižimos te avel siguro. Te si ke line mishto griža tutar shaj te vatistut. Vi tirre neamuri silen čačimos te vatinpen po grižimos. O vatimos si te kerel kaj o grižimos te avel maj lashio aj maj siguro anda sa le manush.

Inspektzia po grižimos aj žutimos (IVO) si e institutzia savi kontrolil vi o sastimaske aj nasfalimoske grižimos aj vi o socialo. Te si ke kames te vatistut po grižimos shaj te trades andre ke e Inspektzia po grižimos aj žutimos (IVO)

KON SO KEREL ANDO GRIŽIMOS AJ ŽUTIMOS?

O doktoro pa distrikto/khereske doktoro: rodel, thol diagnosiko, del tratamiento aj xramol save draba te les. Tradeltut maj dur kel doktorja specilisturi te si ke trebul. Butivar ol doktoro si phangle ke jekh grižimaske centralo vaj ke jekh doktorenge kher.

E bolničařka: laki buti si te avel pashe le pacienturja aj te lel sama pale so kerelpes aj o tratamiento. Bolničařja si ando angluno grižimos katar o lanstigo aj vi ando foroske sastimaske aj nasfalimaske grižimos.

Talal e bolničařka/infirmijera: Keren so si praktisko ando grižimos aj uni geli pa nasfalimaske grižimos. Talal e bolničařka aj e infirmijera shaj te den le draba numa kadja ke e responsabilo bolničařka muklea latar kadja buti.

Bučarno po socialno žutimos: Rodel te dikhel savo ažutori trebul aj del decizie pa so aj sovo fealo khereske grižimos te delepes. Le bučarne po socialno žutimos silen buti katar o foro.

Shefo po departamento/koordinatori pa buti: Lel sama kaj sa le aktiviteturja te kerenpen aj pa le manush save kheren buti te las exemplo ando jekh khereske grižimos pa jekh destrikto vaj jekh phurengo kher.

Butiake terapeuta: Zumavel aj del sfato savo bangenge ažutori trebul aj kerel jekh treningo programo.

Butiake terapeuta si butivar koplime kana trebul te kerelpes jekh adaptacija andre no kher.

Dietisto: del sfato pol xabe le manushenge save trebun te pharuven sar xan, jekh exemplo ke najlenghe slobodo pala lengo nasfalimos.

Logopedo: Rodel aj del tratamiento kana si probleme koplime pa e šib aj sar des дума aj vi dikhel sar xas aj te si ke si tuke pharo te ghitzis aj pheneltuke so shaj te keres.

Fysioterapeuta: kerel buti pa o sastimo pe maj dur. Del tratamiento aj kerel jekh programo pa treningo. Zumavel sar phirel uní bangenge ažutori.

Sode love kerel?

Normalo počines te shaj te les nasfalimaske grižimos, draba aj phurenge grižimos. Sode love trebul te počines lel pes pale ne savo foro traís ando tem. Sovo si inkludime ne kodo počin si diferitno katar jekh foro ke aver. Le tacsurja pa o grižimos aj žutimos lenpen pale e decizie katar o foro aj o lanstingo. Si normurja ande kris save ci muken te aven prja kuči.

Po lanstingo si jekh puterdo sastimaske aj nasfalimaske grižimos

Po lanstingo si jekh puterdo sastimaske aj nasfalimaske grižimos si pa o grižimos aj o tratamiento so delpes pa doktorenge kher aj grižimaske centralo, o grižimos savo delpes katar o lanstigo khere vaj aver grižimaske thana save phiravelpes lendar aj si počindo katar o lanstingo. O lanstingo si responsabilo pa so kerelpes ando doktorja. Pa jekh bérs konik ci trebul te počinel maj but sar so si e granitza (sigurantza te na avel prja kuči). Les kontakto po grižimaske centralo aj von phenen tuke maj but pa sode maximo počinelpes.

Anda kodola save silen čačimos te len kodo dandenge grižimos so si lenge musaj aj ne kado si inkludime vi le tacsurja ke arakestut le dentisosa aj le dandenge higienisto ande sigurantza te na avel prja kuči. Te kontrolis o sastimos ne tirro muj sagodi kerelpes bi lovenge. Kana musaj te bešes ande špita (palutno sastimaske aj nasfalimaske grižimos) shaj o lanstingo te len počin e maj kuči tacsu pe jekg djes. Kadja tacsu ci žal andre ande sigurantza te na avel prja kuči.

Draba

Vi pol draba si jekh granitza pa maximo so shaj te počines pa jekh bérs. Te kames te feristut te počines pa bare tacsurja pa jekh data shaj te vulaves o kosto pe maj but transhé. Kado systemo te vulaves o kosto insemnol ke tirre privato tacsurja shaj te vulaveles pa jekh bérs katar e angluno činimos aj shaj te počines jekh anume suma pa šion. Push tirri apoteka!

Foroske grižimos aj žutimos

O foro shaj te lel počin maškar aver pa o khereske grižimos aj djeseske centururja aj vi pa o sastimaske aj nasfalimaske grižimos. O foro respunzil sagodi pa o sastimaske aj nasfalimaske grižimos pa o specjalo khera. Ne but forurja lineapes vi o responsabiliteto pe o nasfalimaske grižimos kaj delpes khere. E kris pa socialno žutimos sikavelpes sar te reglilpes aj te ginaves sode avel jekhek manusheke e tacsu. E regulacija pol tacsurja si sa kodja vi ke si aktiviteturja katar o foro vaj katar aver.

A Sar ginavelpes o inkomsto

E regulacija pol tacsurja ande e kris po socialo maškar aver informatzia sikavel save inkomsturja shaj o foro te ginavel len kana lel decizia sode si e tacsá. Si inkomsto pa sar bićinelpes servisurja (maj but ol pensionarí), inkomsto katar tirri firma aj inkomsto katar kapitalo (sar si renturja, aktie-partji). Aba o kapitlo naštil pe pharuvel e tacsá. Love te počines o kher ginavelpes sar inkomsto. Te shaj te sikavelpes savi tacsá tu si te počines o for musaj te ginavel avri jekh puterdi tacsá.

B Le love save ašentuke

Le love save ašentuke trebun te resen te shaj te počines jekh normalo traíoske kosturja (dick pa e faktura pe rig 37) aj tirre exakto kheresko kosto. Le love save ašentuke si e maj hanzi suma lovenge so situt čáčimos te inkeres maj anglal te lenpes le tacsurja. Si diferitno minimo suma lovenge pala e situatzia te si ke san korkoro dad vaj dej vaj ke traís avrentza. Pale jekh minimo suma lovenge savi sikavelpes ande kris o foro si te ginavel tirre love save ašentuke. Le kontakto le forosa le bućarnesa pol tacsurja te arackhes savi suma si aktuelo.

C Sigurantza te na avel prja kući

E kris pa socialno žutimos sikavel jekh maj kući tacsá pa šion savi o foro shaj te les počin. Sigurantza te na avel prja kući lelpes pale o počindimos standardo savo pharuvelpes katar jekh bérs ke aver. Tu soxa ci trebul te počines maj but sar e suma savi ginavleapes individualo tuke. E maj but shaj te počines kodja suma savi sikavelpes ande sigurantza te na avel prja kući.

Le sama: O nivelo pa sigurantza te na avel prja kući aj le love save ašentuke pharuvenpes sakon bérs.

Save si le normalo traíoske kosturja

Normalo traíoske kosturja ando minimo suma lovenge trebul te resel te les:

- traíoske geli, xabe kal sal časurja
- gada aj papuci
- vramja libero
- higieno
- troškoske geli
- žurnalurja, telefono, TV-tacsá
- mobila aj so trebul ko kher
- khereske suransa
- elektriciteto
- droma
- draba, te dandenge grižimos, puterdo sastimaske aj nasfalimaske grižimos

Te si ke najtut love te resel kol khereke kosturja aj kol normalo traíoske kosturja atunci shaj te rodes les ekonomisko žutimos/love katar o socialo. Le kontakto le forosa.

So počines po specialo kher?

E regulacija pa sar ginavelpes le tacsurja si sa kodola ci kontil te si ke traís ne jekh normalo kher vaj jekh specialo kher. Te si ke traís ne jekh specialo kher počines tu e kirja pa o kher. O nivelo pa e kirja tholpes pala e kriss pol kiriji aj trebulut jekh kirjake kontrakto.

Te si ke traís ne jekh soba kaj si maj but paturi atunci počines jekh tacsá pe tirro than. Pe kadala thana si jekh granitza thodini ande kris pe savi tacsá shaj o foro te lel. Te arackhes savi si e maj kuči suma, shaj te les kontakto le forosa le bućarnesa pol tacsurja. Kana traís ne jekh specialo kher počines jekh kirija pa o kher, jekh tacsá pa o grižimos aj o žutimos aj jekh tacsá pol xabe.

Le sama: Tirro rom, romni vaj partenero ci trebul te aresel bimotovoske ne jekh djungali ekonomisko situatzia ne kodja ke tu musaj te mutis tut pa jekh phurenge kher.

Maj but informatzia

Te les maj but informatzia pa sar ginavelpes tirre tacsurja shaj te les kontakto le forosa le bućarnesa pol tacsurja.

Te si ke ci ačarestut najcardo

O atveto katar o socialo pa tirro žutimos shaj te vatilpes.

Te si ke tirro pushimos sas refuzime te shaj te mutistut pa jekh phurengo kher shaj te rodestuke čačimos ando tribunalí. Shaj te keres kado vi te si ke dinetut maj cîra khereske grižimos sar tu pushlean vaj tirro pushimos sas refuzime. Sa le decizii pa žutimos save sas refuzime shaj te vatilpen. Vi kana sas numa jekh partja refuzime aj vi kana total sas refuzime. Vi le decizii pol tacsurja shaj te vatilpes.

O atveto pa nasfalimaske grižimos naštipes te vatilpes

Sa kisavo čačimos te vatistut naj ando sastimaske aj nasfalimaske grižimos. O doktora, e bolničarŕka aj maj aver save phenen te si ke shaj te les jekh tratamiento vaj na. Shaj te sikaves ke ci čialoltut aj te keres kritika aba naj ci jekh tribunali savo te rodel te si ke situt vaj najtut čačimos te keres jekh tratamiento vaj aver fealo nasfalimaske grižimos.

Kana shaj te vatis le avteturja,

- kana ci deatus ci jekh fealo žutimos,
- kana deatut maj cîra sar tu pushlean,
- te si ke deastut kodo žutimos savo tu pushlean,(sar si ke deatut kereske grižimos aj na than pa phurengo kher sar tu pushlean)
- te si ke o foro hanzarel vaj lel parpale kodo žutimos savo deatut aba,
- te si ke ci čialioltut sode si e tacsá.

Sar mukes vatimos

Kana sastuke refuzime tirro pushimos – savo trebul te delpes xramosardo- situt trin kurke te mukes andre o vatimos. O vatimos trebul te mukelpes kaj o foroske komisja pa socialo. E komisja pa socialo rodel te si ke si motivo te pharuvel o avteto. Te si ke o avteto ci pharuvelpes sar tu kames shaj te trades tirro vatimos maj dur no tribunali pa le administrative čačimatar.

Te si ke ci čialioltut savo avteto deaspes katar o tribunali pa le administrative čačimatar shaj te ingeres maj dur o vatimos no recurso aj, maj palutno ko Vučo tribunali pa le administrative čačimatar. Te shaj te lelpes andre tirro vatimos ne kadal trebunali musaj te nakes jekh rodimaske akordo. Jekh kisavo akordo delpes pa ecsempló kana si importante aj shaj te sikavel sar te gindilpes ne aver cazurja maj anglal.

Vi o foro siles čačimos te vatilpes te si ke dikhen ke o trebunali pa administrative čačimatar vaj o rekursu naj lashe.

Čačimos te les love

Te si ke tu malavestut vaj tirre propriteto phagelpes kana kerdeapes khereske grižimos tute khere vaj pa jekh phurengo kher kaj tu traís, shaj te delut čačimos te les love katar o foro vaj katar e firma savi kerel o khereske grižimos.

Te si ke malavestut kana san po nasfalimaske grižimos, sar ecsempla kana dinetut tratamiento, shaj te manges love. Te si ke malavestut pa jekh nasfalimaske grižimos kaj si katar o lanstingo aj dandengo grižimos atunci trebulo te les kontakto le Lanstingoke kethaneske suransurjake bolago (LÖF). Sa kadja kerelpes vi kana malavestut ne jekh privato than kaj delpes nasfalimaske grižimos aj silen kontrakto le lanstingosa. Kothe les direkto sfato aj sikaventuke sar te keres. Te si ke kames te vatistut pe jekh dentisto savo si membro ne branshake organizatzia Privattandläkarna, shaj te les kontakto po Privato dandenge grižimos informatziake centro.

Te si ke malavestut pa jekh foroske vaj privato nasfalimaske grižimos trebulo te les kontakto le surantzasko bolago katar kodo than savo del o nasfalimaske grižimos. Pacijenturengo organizatzia shaj te ažutitut te arackhes sar te keres.

Te si ke kerdea tuke djungale jekh drab, atunci trebulo te les kontakto le Drabenge suransa.

Te si ke ci san respektive mistho vaj ke o žutimos so promisardeape ci maj delpes

Khereske žutimos avel maj palal. Ažutoreske larmcentralo tradel djungalo skamin řatentza. But kerelpes djungalo ke si probleme ne komunikatzia aj but problemurja naken te si ke das дума le bučarnentza. Te si ke sa djungale kerelpes, te si ke ci san respektive aj naštis te des дума le bučarnentza atunci musaj te kontaktis lengo butiake chefo. Te si ke kames te ingeres maj dur tirro vatimos shaj te rodes kon si responsabilo kothe, jekh andol chefi. Siguro si norme sar lenpes andre vatimos. Normalo ke tu shaj sagodi te kontaktis le politkurja lokalo save silen o maj baro responsabiliteto pa o žutimos aj grižimos.

Pa tirro čačimos te vatistut aj phurenge grižimoske obligacija te raportil

- Refuzo pa tirro kereske grižimos, phurenge kher aj aver žutimos shaj te avel vatime.
- Avteto pol tacsurja po grižimos aj žutimos shaj te avel vatime.
- Sastimaske aj nasfalimaske grižimos naštilpe te avel vatime.
- E komisjia le pacijentonge shaj te del sfato aj žutimos te si ke situ pushimatar pa o grižimos.
- Ol organizatzii le pensionareng aj le neamureng shaj te dentut informatzia generalo.
- Sa le bučarne musaj te raportin le chefoke kana keren banges aj save riskuri si te keren banges so si pal individuo savo lel phureng grižimos (Lex Sarah).

Ne kodola forurja kaj silen libertatja te alosaren no phureng grižimos shaj te mutinpes ne aver than te si ke najleke mishto. O bučarno po socialo žutimos shaj te pheneltuke sar te keres.

Te si ke ci čialoltut sar san respektive pe kodo grižimaske centralo savo alosardeanles pale e kris shaj te arackhes jekh nevo.

Vatimos ko Justitiake ombudsmano

Shaj te vatistut ko Justitiake ombudsmano (JO) te si ke dikhlean ke djungales line sama tutar pa jekh institutzia vaj jekh statoske manush kana dean дума pa tirro trebuimos. JO trebul te kontrolil aj te dikhel ke sa le institutzii aj statoske manush aj foroske manush respektin le krissa.

Vatimos ko Diskriminatziake ombudsmano

Shaj te vatistut ko Diskriminatziake ombudsmano (DO) te si ke ačjarestut diskrimine aj ke kado kerelpes pala tirro geno, etniciteto, religia vaj aver kredintza, bangimos, sexualiteto, bérs aj maj but.

Kathe shaj te les sfato aj sprijino

E komisja le pacijentureng arackhelses ne sa le forurja vaj lanstingo, aba si organizame diferito. Informatzia sar e komisja le pacijentureng si organizime shaj te le les katar o foro aj lanstingo. Le komisjurja le pacijentureng shaj te sprijinin aj te žutin o pacijento individualo aj del sfato sar te keres te vatis jekh avteto. Von vi den žutimos te bariol o kvaliteto aj te avel jekh bari sigurnatza pasa le pacijenturja pa o sastimaske aj nasfamilaske grižimos.

Ne uní forurja si vi phurenge ombudsmano aj neamurenge konsulentó saves silen sa kisavi buti. Save si lenge telefonoke numerja arackhes ko forurja.

Vi o bangenge organizatzia aj pensionarengé aj neamurengé organizatzia shaj te detut sfato aj sprijino. Pa kadala organizatzii butivar si manush save silen lashi informarmatzia pe save čáčimatar silen le phuren ando grižimos aj žutimos.

Vorbake lista

Žutimos Khereske grižimos, specialo kher aj aver žutimos katar o foro ke sar fealo manush aj kol phure. O čačimos te les žutimos reglilpes ande kris pa socialo žutimos. O žutimos delpes pala so kerdeapes jekh individualo rodimos (trbuímaske rodimos) katar o foro.

Djesesko centro Si jekh anav kaj kidel sa le aktiviteturja save inkerenpes pe jekh djes, univar vi savatonara aj kurkara. E direktzia si diferitno katar sastimos pe maj dur aj te aves kasa te des дума aj te aves kethanes. Uní lenpes palo so fealo diagnoso silen aj keren grupurja, sar si le manush savi silen nasfalimos le dementziake.

Le love save ašentuke Le love save ašentuke si e maj hanzi suma lovenge so situt čačimos te inkeres maj anglal te lenpes le tacsurja. Le love save ašentuke si jekh minimo suma lovenge pala e kriss, aj shaj te avel variso extra pale jekh individualo rodimos pa tirro minimo suma lovenge aj sode si le kosturja le kheresa.

Grižimos ando kher Sastimaske aj nasfalimaske grižimos savo delpes khere. Si organizime vi katar o foro vi katar o lanstingo. Pe uní thana si vi avansime grižimos ando kher kana shaj te tradentut kol kliniko špita.

Khereske grižimos žutimos katar o foro so vušiorel o traío le phurenge ne lenge khera, sar si te trupoke grižimos, vužimos, te distribuil o xabe, social than aj te den les le draba.

Sigurantza te na avel prja kuči E kris pa socialno žutimos sikavel jekh maj kuči tacsá pa šion savi o foro shaj te les počin pa kodo žutimos aj grižimos so delpes. E maj kuči tacsá pa khereske grižimos, normalo aj specialo kher, djesesko centro aj foroske sastimaske aj nasfalimaske grižimos ginavelpes kadja: 0,48 x so kuči/12. E maj kuči tacsá pa o grižimos aj o žutimos aj than ne jekh kher kaj si maj but paturja ginavelpes kadja: 0,50 x so kuči/12.

Pacijentonge jurnalo Journalen skyddas av sekretess. Xramosarelpes sar si starea satsimasko so siles jekh pacijento, save draba si te lenpen etc. Le doktori aj aver bučarne save si legitime te keren buti ando nasfalimaske grižimos silen obligacija te xramon ando jurnalo.

O angluno nasfalimaske grižimos Kathe si but aver aba shaj te phenas o grižimaske centralo aj uní forurja silen vi grižimos ando kher. O angluno nasfalimaske grižimos musaj te rezpunzil pol kodo trebuimos savo si de baza ando sastimaske aj nasfalimaske grižimos.

Sekreteso aj te inkeren tajna Kodo insemnol ke informatzia aj so sas kerdino pa jekh pacijento naj slobodo te mukelpes avri bi te delpes o individuo

pesko akordo. Sekreteso aj te inkeren tajna si vi ando sastimaske aj nasfalimaske grižimos aj vi pa phurenge grižimos (socialo), bi te kerel diferentza kon inkerel e buti.

Senioro khera Kadala khera si vazdine pala le phurenge trebuimos. Ci ginavelpes sar specialo kher ne kodja ke ci trebul aprobime sar žutimos katar e kris pa socialo žutimos (dikh specialo khera).

Palutno grižimos Sastimaske aj nasfalimaske grižimos kana san ande špita. **Specialo kher** O anav savo si ande kris pa socialo žutimos pal khera savi si vazdine ne kodo fealo palol phure aj von aprobimpe sar žutimos pale e kris pa socialo žutimos. Maj silen vi aver anava, pala so fealo karaktero silen, sar ecsempla: gruppbostado, servisoske kher, nasfalenge kher, khera pale bérsha vaj grižimoske aj žutimaske khera.

Pharuvimaske grižimos Kodo insemno ko o phuro pharuvel te avel khere leste aj palal maj bešel kaj o phurenge kher skurto vramjake. Kodo kerelpes vi anda lesko sastimos pe maj dur aj/vaj vi te maj vušiarene le neamurenge khere.

Puterdo grižimos Sastimaske aj nasfalimaske grižimos save ci insemnol ke san andra pa e špita, aba so delpes sar ecsempla katar o khereske doktoro vaj e bolničarŕka pa distrikto pa o grižimoske centralo, e bolničarŕka katar o phurengo kher vaj kaj len pes andre le nasfale ande špita.

Uní krisa save si importanto

E kris pa socialo žutimos (SoL) Reglil o foroske phurenge žutimos aj aver socialo žutimos. Maškar aver geli reglil vi savo čačimos situt sar individuo te les žutimos.

Sastimaske aj nasfalimaske grižimoske kris (HSL) Reglil o sastimaske aj nasfalimaske grižimos aj sikavel savo responsabiliteto sile o foro ne buti pa sastimaske aj nasfalimaske grižimos.

E kris pa sar las sama pe informatzia personalo ando socialo žutimos (SoL- PuL) Reglil sar las sama pe informatzia personalo ando socialo žutimos

E kris pal love save denpen te keres khereske adaptacija Maškar aver geli reglil so shaj te kerelpes aj pa so shaj te delpes love aj sar lelpe sama pol pushimatar te len žutimos sar si o proceso.

E kris pal motorurja kaj ingeren le bangen O foro vaj o lanstingi/regiuno silen responsabiliteto te lasharelpes te avel motorurja kaj ingeren le bangen save naštin te len aver generalo transporto.

E kris pa o proceso savo si kana delpes cîgñarimos po skatto kana čines khereske grižimos. Reglil le normurja aj e prava pale save delpes cîgñarimos po skatto aj save manush shaj te len cîgñarimos po skatto.

E kris pa le nationalo minoriteturja aj minoritenge šiba Maškar aver geli reglil so ašelpes pol nationalo minoriteturja, nationalo minoritenge šiba, garutnengotan aj o čačimos te les phurengo žutimos pa nationalno minoriteško šiba finlandeziska, meänkieli aj samiska.

E kris pal motorurja kaj ingeren le bangen avreal o foro Reglil sode love shaj le manush te len pa le dromenge kosturja save silen jekh bangimos baro aj de but vramja aj trebun te traden avreal katar lengo foro vaj ando gubêrnija.

E kris pa foroske uní zorja Reglil ke jekh foro bi te kerel jekh individulo rodimos shaj te del sevirsurja le manushenge save naklé 67 bérs.

E kris pa žutimos aj serviso save shaj uní bange te len (LSS) Reglil o specialo žutimos aj serviso kal uní grupurja manushenge save silen barre aj de lungo vramja bangimos. Si maj but anda kodola manush save primisade pengo bangimos maj anglal pe pherdjion 65 bérs.

E kris pa o systemo te aves libero te alosares (LOV) Pale kadja kris shaj le forurja aj o lanstingo te den posibiliteto te alosares maškar sa kodola save den phurenge grižimos vaj o anglutno nasfalimaske grižimos.

Administrake kris Reglil maškar aver geli sar themaske institutzii trebul te len sama pol pushimatar save aven katar individuala manush.

Foroske kris Reglil maškar aver geli so daštin le forurja aj o lanstingo te keren aj so von naštin re keren.

Pacijentonge kris E kris kamel te zorjarel aj te kerel maj klaro savo stato sile le pacjento ando sastimaske aj nasfalimaske grižimos.

Pacijentonge data kris Reglil sar le informatzii save si personali aj so si nakado ando jurnalo trebul te lel pe sama ando sastimaske aj nasfalimaske grižimos.

Pacijentonge data kris reglil vi save čačimatar aj obligatzii silen le pacijenturen aj o nasfalimaske grižimos pasha pacijentonge jurnalo. Vi privato aj vi statosko nasfalimaske grižimos naken talal kadja kris. E kris pa seguransa le pacijentonge E kris kamel te thol opre but e seguransa le pacijentonge ando sastimaske aj nasfalimaske grižimos aj vi sila normurja pa e tajna so trebul inkerdo ando privato sastimaske aj nasfalimaske grižimos.

E kris pal personalo informatzia (PUL) Reglil sar le institutzii aj le firmurja silen voja te len sama pol personalo informatzii. So kamelpes si inkerel paza pa e personalo integriteto pa kodo ke le personalo informatzii administrilpes pa jekh securo fealo.

Sa le texturja katar kadala krisa shaj te komandislen katar Kluwers pa lengo klijentonge telefono 08 598 191

Le texturja katar kadala krisa shaj vi te lel les tele di po interneto bi te poćines. Źa andre pa e rig www.regeringen.se vaj po www.notisum.se

Telefonoske numeré & internetoski riga

FASS Generalo (informatzia pol draba) www.fass.se

Läkemedelsupplysningo (kaj delpes informatzia pol draba), telefono 0771-46 70 10

Sjukvårdsrådgivningo (kaj delpes sfato pa o nasfalimaske grižimos), telefono 1177, www.1177.se "

E institutzia pa participatzia www.mfd.se, tel 08 600 84 00
Socialstyrelseno (e komisja pa normurja pa socialo žutimos), telefono 075-247 30 00, www.socialstyrelsen.se

O ghido le phurengo, www.socialstyrelsen.se/aldreguiden

E inspektzia pa o žutimos aj o grižimos (IVO), telefono 010-788 50 00, www.ivo.se

O Länstyrelso ando Stockolmo aj o Sametingo (rodel sagodi sar sikavel e minoritenge politika ando Švedo), telefono 08-785 40 00, www.lansstyrelsen.se/stockholm/